

1919

Hustruns ställning enligt förslaget till ny giftermålsbalk.

Kort redogörelse

av Emilia Broomé.

Det lagförslag angående makars rättsförhållanden, som i sept. 1918 överlämnades till regeringen av lagberedningen, är i synnerlig grad ägnat att påkalla kvinnornas intresse. Det berör ett centralt område av största betydelse, och det avser att avlägsna missförhållanden, som för kvinnorna länge känts i hög grad tryckande.

Hustruns ställning i äktenskapet karaktäriseras för närvarande genom mannens målsmanskap. Detta ger mannen bestämmanderätten i familjens angelägenheter — däribland också över barnen — det ger honom i regel hela makten över makarnas ekonomiska tillgångar, och det berövar hustrun i högst väsentlig mån den rättsliga handlingsförmåga hon ägt såsom ogift.

Enligt det nya lagförslaget är mannens målsmanskap fullständigt borta, och dess försvinnande motiveras icke endast med hänsyn till hustruns berättigade anspråk på självständighet och likställighet. Mannens bestämmanderätt utdömes också på sådana skäl som att »ett beslut i makarnas gemensamma angelägenheter etiskt sett bör vara resultatet av en under ömsesidigt hänsynstagande vunnen endräkt» och att det hit-

*Målsman-
skapet upp-
häves.*

li

tills gällande systemet »icke kan antagas garantera det bästa möjliga avgörandet».

Med målsmanskapets försvinnande får hustrun samma rättsliga handlingsförmåga som en ogift kvinna; hon behöver icke längre mannens samtycke och godkännande, om hon vill sluta ett avtal, ingå en borgensförbindelse, driva en rörelse: hon förfogar fritt över sin arbetskraft och för själv sin talan. En mor, vilken som änka varit förmyndare för sina barn, kommer icke såsom nu att, om hon ingår nytt gifte, förlora denna ställning, ty en hustru kan likaväl som änkan eller den ogifta kvinnan vara förmyndare icke blott för sina barn utan även för vilken som helst annan omyndig.

I avseende på *bestämmanderätten i makarnas personliga angelägenheter* har utvecklingen av rättsmedvetandet obestriddligen gått långt före en ålderdomlig lags bestämmelser, och det är väl relativt sällan manuen gör sin »husbonderätt» gällande i avseende på val av bostad, tjänare, levnadsordning etc. Icke desto mindre ger den i målsmanskapet inneslutna husbonderätten en prägel åt förhållandet mellan makarna, som illa överensstämmer med äktenskapets idé. Och det gives onekligen också fall, då mannens husbondevälde för hustrun icke blott kännes principiellt kränkande utan också framträder som en nog så hård realitet. Rättsligt kommer frågan om bestämmanderätten inom äktenskapet på sin spets, då det gäller att avgöra skuldfrågan och dess konsekvenser vid skilsmässa eller faktisk särlevnad. Enligt den gamla uppfattningen om mannens ovillkorliga bestämmanderätt ansågs skulden väsentligen ligga hos hustrun, om hon vid en uppkommen konflikt icke fogade sig efter mannens vilja. Detta rent formella betraktelsesätt får väl numera anses uppgivet. Enligt det nya förslagets principer kommer också skuldfrågan i ett dylikt fall uteslutande att bedömas enligt reella grunder; de föreliggande omständigheterna få bli avgörande för uppfattningen i vad mån den ene eller andre av makarna handlat pliktvidrigt.

Makarna likställas. Lagberedningen har genom sitt principuttalande, att »makarna, så långt möjligt är, böra ställas bredvid varandra

såsom lika fria och självständiga personer utan någon i lag stadgad rätt för den ene att bestämma vare sig över den andre eller över familjens gemensamma angelägenheter», helt och hållet givit sin anslutning till den nya rättsuppfattning, som — i trots av lagens bokstav — redan tillämpas i de bästa äktenskapen. Principen har också fått sitt uttryck i den paragraf, som inleder förslagets bestämmelser om äktenskaps rättsverkningar:

»Man och hustru äro skyldiga varandra trohet och bistånd; de hava att i samråd verka för familjens bästa.»

Stadgandet om samrådsplikt ger makarna en fullt sidordnad ställning; det betonar på en gång vardera makens självständighet och hans skyldighet att taga hänsyn till andra makens uppfattning och önsksningar.

De konflikter, där familjefaderns lagliga avgöranderätt kännes hårdast för hustrun, äro utan tvivel de, som gälla viktiga avgöranden angående barnen. Det är ju så, som lagberedningen uttrycker det, att »barnet icke står närmare fadern än modern och att fadern i regel icke har större förutsättningar än modern att pröva vad som är bäst för barnet». Och dock ger den gällande lagen modern inga rättsmedel emot en far, som t. ex. vill exploatera barnets arbetskraft på ett för dess hälsa eller moral skadligt sätt eller som — trots ekonomiska möjligheter — förmenar barnet en utbildning, som skulle sätta det i tillfälle att på bästa sätt göra sina anlag fruktbarande. Hon kan icke ens hindra, att fadern mot hennes vilja sätter barnet i uppfostran utom hemmet; om föräldrarna ej sammanleva, kan fadern bestämma, att barnet eller barnen skola vistas hos honom, ej hos modern.

I en särskild »lag om barn i äktenskap», som framlägges samtidigt med den nya äktenskapslagen, regleras nu icke blott förhållandet mellan föräldrar och barn i allmänhet utan också särskilt föräldrarnas inbördes ställning i avseende på barnen. I ett avseende bibehålles här en företrädesrätt för fadern. Om ett barn har egen förmögenhet — något som endast sällan förekommer, då båda föräldrarna äro i livet — är fadern en-

Bestämmanderätten över barnen.

sam dess förmyndare. Det har av praktiska skäl ansetts mest lämpligt att lägga förvaltningen av barnets medel i en hand. Den befogenhet, som tillkommer förmyndaren, är emellertid enligt förslaget helt och hållet inskränkt till medelförvaltningen. I avseende på allt som rör vårdnaden om barnet tillämpas principen om full likställighet mellan föräldrarna.

Rätten att bestämma över barnets personliga angelägenheter tillkommer enligt lagtexten bägge föräldrarna »i förening». Skulle i en viktig angelägenhet här vilja stå mot vilja, kan det icke — såsom vid andra konflikter mellan makarna angående personliga förhållanden — få stanna vid att saken förfaller eller att den starkaste gör sin mening gällande; ett avgörande måste ske, och detta får icke göras beroende av faderns eller moderns möjlighet att föra sin vilja igenom, utan bör träffas främst med hänsyn till barnets bästa. Lagen hänvisar därför makarna i sista hand till rätten, som, om det med hänsyn till barnets bästa finnes erforderligt, äger att uppdraga åt den av föräldrarna, som finnes bäst skickad därtill, att utöva bestämmanderätten i de fall, då olika meningar uppkomma mellan dem rörande barnet, eller ock att träffa avgörande i den särskilda fråga konflikten gäller.

Medling.

Ett sådant stadgande stärker naturligtvis i hög grad den makes ställning, som i främsta rummet låtit sin mening bestämmas av viljan att tillgodose barnets bästa. Det är ej troligt att han behöver anlita domstolens bistånd. Lagen ger honom också en möjlighet att vinna hjälp utan att tillgripa denna yttersta utväg. Det föreslås nämligen inrättandet av en medlingsinstitution, till vilken hänvändelse måste ske, innan saken får dragas inför rätta. I varje kommun skall finnas tillgång till minst en med officiell auktoritet utrustad medlare. Prästen skall vara självskriven till detta uppdrag, men dessutom skall kommunen kunna utse särskilda medlare och i så fall minst en man och en kvinna. Slutligen skall en medlare för det särskilda fallet på begäran kunna utses av domaren i orten. Sannolikt kommer en medlare, som äger de önskvärda personliga förutsättningarna, att ha goda utsikter att

förlika de tvistande makarna, särdeles som han kan hänvisa till de sannolika följderna av att saken går till domstol.

Beträffande *makarnas ekonomiska förhållanden* föreslår lagberedningen en förmögenhetsordning, som i åtskilliga avseenden skiljer sig från den nu gällande. För närvarande är makarnas egendom i regel gemensam, men då den gemensamma egendomen står under mannens oinskränkta förvaltningsrätt, verkar systemet snarast som om mannen vore den ende verkliga ägaren och hustrun endast hade rätt till del i egendomen vid äktenskapets upplösning. Följden härav blir ekonomisk osjälvständighet för hustrun. Visserligen erbjuder den gällande lagen hustrun en möjlighet att undgå denna påföljd genom att i äktenskapsförord före vigseln förbehålla sig egendom såsom enskild jämte rätten att förvalta densamma. Men av många skäl blir det endast i relativt få fall, som denna möjlighet kommer att begagnas. Det är tydligt, att det är genom förmögenhetsordningens huvudregler, icke genom möjlighet att göra undantag därifrån, som hustruns ställning bör förbättras. Man har i detta syfte ofta framfört det yrkandet, att all egendom borde vara enskild i stället för gemensam, alltså tillhöra den ene eller andre maken i den mån han förvärvat den och stå under dennes förvaltning. Ett sådant egendomsskillnadssystem är onekligen tilltalande genom sin reda och enkelhet, det avvärjer den nu mycket kännbara olägenheten, att även den genom hustrun införda egendomen i regel kan tagas i anspråk för mannens skulder, och det skänker oberoende åt den hustru, som verkligen har så mycket ägodelar, som erfordras härför. För de medellösa hustrurna — och dessa äro de flesta — blir ställningen däremot ingalunda förbättrad; under äktenskapet få de alls ingen rätt i egendomen, och efter dess upplösning går det hela till mannen eller hans arvingar. Genom införande av ett rent egendomsskillnadssystem skulle man också förlora det principiellt värdefulla i det gamla systemet med gemensam egendom: betonandet av den ekonomiska intressegemenskapen och erkännandet, att uppbyggandet och bevarandet av en för-

Förmögenhetsordningen.

mögenhet under ett äktenskapligt samliv i väsentlig mån är beroende av båda makarna — icke blott av den förvärvande mannen utan ock av den i hemmet verksamma hustrun.

Då man velat ernå en ny ordning för makarnas förmögensförhållanden, har det därför gällt att söka finna ett system, som om möjligt förenade det värdefulla i systemen med gemensam och enskild egendom utan att bibehålla deras olägenheter. Det nya systemet borde på en gång tillgodose självständighetskravet och intressegemenskapen mellan makarna; det borde också i görligaste mån karaktäriseras av enkelhet och reda samt taga hänsyn icke blott till makarnas intressen utan jämväl till tredje mans rätt och affärslivet i dess helhet.

Det system som föreslås kan karaktäriseras som ett system med *skild egendom och förvaltning men giftorättsgemenskap* och är grundat på följande huvudbestämmelser.

Vardera maken äger och förvaltar själv allt vad han före eller under äktenskapet förvärvat. (Förvärv tages här i vidsträcktaste bemärkelse och omfattar jämte arbetsförtjänst även arv, gåva, köp etc.) Med denna sin egendom svarar mannen och hustrun vardera för sina skulder och endast för dessa. Egendomen har dock ej karaktär av »enskild», såvida icke förbehåll härom gjorts genom förord eller särskild bestämmelse av givare, arvlätare eller testator. I och med vigsein får nämligen vardera maken i den andres egendom en rätt, för vilken använts det gamla namnet »giftorätt», ehuru den icke till sina verkningar sammanfaller med den från vårt nu gällande system kända giftorätten. Genom den nya giftorätten skapas ingen gemensam egendom, men den betonar dock gemensamhetsprincipen i vissa avseenden t. o. m. starkare än den gamla giftorätten. Den medför samma rätt, som nu gäller, till delning vid äktenskapets upplösning av makarnas »giftorättsgods» — med detta ord betecknas den egendom, som är föremål för giftorätt, d. v. s.: all makarnas egendom med undantag för vad som möjligen genom särskilt förbehåll gjorts till enskild egendom. Vidare ålägger den vardera maken en plikt att — såsom lagtexten uttrycker det — »så

vårda sitt giftorättsgods, att det ej otillbörligen minskas andra maken till förfång». En gift person bör rimligen åläggas en särskild skyldighet att väl förvalta sitt gods, då han har flera att svara för än för sig själv. Sviker han väsentligen denna skyldighet, så att han genom missbruk eller vanyård av sin egendom — exempelvis lättsinniga spekulationer, spel, otillbörliga gåvor — bringar familjens ekonomi i fara, ger giftorätten andra maken möjlighet att redan under äktenskapets bestånd ernå en uppdelning av egendomen — boskillnad — vid vilken han såvitt möjligt hålles skadeslös genom att redan före delningen på sin lott utfå egendom, som i värde motsvarar det otillbörligen förslösade.

Giftorätten ger slutligen den ena maken medbestämmanderätt vid vissa förfoganden över den andra makens egendom. Detta gäller endast med avseende på sådan egendom, till vilken familjens intresse är särskilt starkt knutet, nämligen vid avyttring eller in-teckning av *fastighet* samt vid avyttring eller pantsättning av *bohag*, som tillhör det gemensamma hemmet. I dessa fall kräves icke blott ägarens utan även andra makens samtycke för att åtgärden skall vara giltig. Fastigheten — särskilt jordbruksfastigheten — utgör ofta både familjens gemensamma hem och dess verksamhetsfält, och en åtgärd, varigenom den går ifrån familjen, är av allt för ingripande betydelse för att vara överlämnad åt den ena makens beslutanderätt, även om han ensam är ägare. Detsamma gäller i viss mån hemmets bohag; det utgör i många familjer det väsentliga av makarnas under gemensam strävan hopbragta besparingar, det är uttryck för den personliga smaken hos båda; det kan t. o. m. hända, att ett av ena maken inköpt föremål — till vilket denne alltså är ägare — är den andra makens arbetsredskap, t. ex. hustruns symaskin, eller är avsett för barnens personliga bruk, t. ex. dockskåpet. Det är önskvärt, att även den make, som icke är ägare, får ha sitt ord med vid avyttring eller pantsättning av sådana föremål; för många hustrur betyder säkerligen denna rätt i hög grad ökade möjligheter att hålla hemmet vid makt.

Medle
Tänd
hans
avyttring
av fast
ö Bohag

Underhålls-
plikten.

Det nya lagförslagets bestämmelser angående förmögenhetsordningen äro ägnade att råda bot på åtskilliga av de missförhållanden, som kvinnorna beklaga hos den nu gällande lagen. Av ej mindre betydelse äro de föreslagna reglerna angående makars underhållsplikt. Huvudbestämmelsen har följande lydelse:

»Makarna äro pliktiga att, var efter sin förmåga, genom tillskott av penningar, verksamhet i hemmet eller annorledes bidra till att bereda familjen det underhåll, som med avseende å makarnas villkor må anses tillbörligt. Till familjens underhåll skall räknas vad som erfordras för den gemensamma hushållningen och barnens uppfostran samt för tillgodoseende av vardera makens särskilda behov.»

För hustrurna torde det vara särskilt glädjande att verksamheten i hemmet betraktas som en underhållsprestation. Därmed avlägsnas den ofta nog förekommande uppfattningen, att hustrun utgör en »försörjd» medlem av familjen, och det erkännes fullt ut, att hennes verksamhet i hemmet — även om den ej inbringar henne några kontanter, varmed hon kan bidra till familjens utgifter — har ett värde, som ställer henne vid mannens sida som »försörjande». Då underhållsskyldigheten åligger makarna i förhållande till deras förmåga, blir givetvis en hustru, som har egna inkomster av arbete eller kapital, skyldig att bidra till underhållet även med kontanta medel.

I de fall åter, då hustrun ej har några tillgångar och då inga särskilda omständigheter göra det nödvändigt att hon ijdkar förvärvsarbete, får hon anses hava fullgjort sin underhållsplikt genom att ägna sig åt vården om barnen och hemmet. Genom avtal kunna makarna bestämma, huru de för sitt speciella fall önska tillämpa lagens regel om bidragsplikt efter förmåga; de kunna överenskomma om huru stort belopp vardera maken skall tillskjuta till underhållet, eller vilka slags utgifter vardera maken åtager sig att svara för. Vid sådana överenskommelser bör givetvis hänsyn tagas även till-

värdet av naturaprestationer och av verksamhet, som kommer hemmet omedelbart till godo.

Av den citerade lagparagrafen framgår, att det underhåll, till vilket makarna böra bidra, omfattar icke blott utgifter för den gemensamma hushållningen och barnens uppfostran utan även utgifter för vardera makens särskilda behov. Måttet för de senare liksom för de förra utgifterna är »vad som med avseende å makarnas villkor må anses tillbörligt». Och det utvecklas i motiven, att båda makarna, oberoende av den enes eller andres större tillgångar, böra ha rätt att tillgodose sina särskilda behov efter samma levnadsstandard, den nämligen, som med iakttagande av skälighet bestämmas av vad makarna sammanlagt kunna prestera. Under anspråkslösa villkor blir naturligtvis vad som kan avses för sådana personliga utgifter starkt begränsat, men i den mån makarnas förhållanden medgiva det, faller därunder icke blott kläder o. d., utan även medel för tillgodoseende av ideella krav, t. ex. filantropisk verksamhet, deltagande i föreningsliv, samt för studier, rekreation, försäkringsavgifter m. m.

En följd av den ömsesidiga underhållsplikten efter förmåga har blivit ett stadgande, att makarna äro skyldiga att »giva varandra de upplysningar rörande sina ekonomiska förhållanden, som erfordras för bedömande av varderas underhållsskyldighet». Det ofta överklagade förhållandet, att hustrun saknar kännedom om familjens verkliga ekonomiska ställning, borde därmed icke vidare kunna förekomma.

En svårighet, som under nu rådande förhållanden gör sig kännbar för ett stort antal hustrur, är den, att de icke veta, om och när de skola få några pengar till hushållsutgifterna; det förekommer ofta att de ej ha några bestämda summor att röra sig med, utan att de pengar mannen lämnar dem utgöra helt små belopp avsedda för det närmaste, mera tillfälliga behovet. En sådan ordning praktiseras i långt större utsträckning än som motiveras av makarnas ekonomiska förhållanden, och den gör hustrun beroende och osäker i sin husmoderliga verk-

Rätt att disponera medel för vissa utgifter.

samhet samt hindrar henne att i familjens intresse utöva denna så att säga på längre sikt och efter en bestämd plan. Skall hon sättas i stånd att på sitt speciella område med självständighet verka för familjens bästa, måste hon tillförsäkras dispositionsrätten över de medel, som i makarnas ställning kunna anslås till sådana utgifter, som hon har att ombesörja, alltså i första rummet hushållsutgifterna, men även en hel del utgifter för barnen och naturligtvis också utgifterna för hennes särskilda behov. Skulle hustruns ekonomiska ställning vara sådan, att det bidrag hon bör lämna täcker dessa utgifter, råkar hon givetvis icke i förlägenhet om hur hon skall erhålla dessa medel. Men även i det vanliga fallet, att mannen är den som helt eller delvis har att tillsläppa pengarna, tillförsäkras hon dispositionsrätten över dessa genom en så lydande regel i lagförslaget:

»Lämnar vad ena maken har att tillskjuta icke tillgång till bestridande av utgifterna för hans särskilda behov och de utgifter, han eljest med hänsyn till makarnas levnadsförhållanden enligt sed har att ombesörja för familjens underhåll, vare andra maken pliktig att i lämpliga poster tillhandahålla honom erforderliga penningmedel.»

Regeln är som synes ömsesidig. I de visserligen ej så vanliga fall, då hustrun har den större inkomsten och sålunda också den större bidragsplikten, är det både billigt och önskvärt, att mannen beredes en motsvarande självständighet i avseende på utgifter, som han är närmast att ombesörja.

De medel, som sålunda av den ena maken skola ställas till den andres disposition skola ej övergå till denne med äganderätt; de få exempelvis fortfarande anses som en tillgång för den förras kreditorer i händelse av utmätning eller konkurs. Härifrån göres dock ett undantag för de medel, som avsetts för tillgodoseende av mottagarens särskilda behov. De övergå med full äganderätt till denne och kunna av honom användas eller besparas efter gottfinnande utan någon risk att vare sig pengarna eller vad som därför inköpts kan tagas i anspråk för andra makens gäld.

Den nyss citerade lagregeln kan — huru värdefull den än torde vara — givetvis icke förekomma, att en hustru i många fall kan behöva anlita kredit vid inköp av förnödenheter till hushållet eller för sina egna eller barnens behov. Har hon emellertid inga egna medel, har hon sannolikt ej heller någon kredit, och även då hon ej saknar sådan, vore det orimligt, om hon ensam skulle bli ansvarig gent emot borgenären för utgifter, som med skäl kunna betecknas som gemensamma. För löpande sedvanliga utgifter, som röra den dagliga hushållningen och barnens uppfostran — alltså för matvaror, kläder, förbrukningsartiklar, skolböcker o. d. — ger lagförslaget därför makarna rätt att ömsesidigt förplikta varandra, så att kreditgivaren kan hålla sig till vilken som helst av makarna för hela beloppet. Denna rätt, som även tillkommer hustrun beträffande utgifter för hennes särskilda behov, sträcker sig emellertid ej utöver en viss tämligen trång ram, som bestämmes av vad som kan anses sedvanligt med hänsyn till familjens ställning. En handlande, som lämnat kredit på champagne åt en man i blygsam tjänstemannaställning eller på en dyrbar pälskappa åt hans hustru, skulle t. ex. icke kunna utkräva betalning härför av andra maken.

Makarnas ömsesidiga rätt att inom den angivna ramen förplikta varandra vid kreditköp är, såsom redan antytts, ofta av stort värde för hustrun, men det är givet, att den fulla ansvarighet för gälden, som i lika mån därvid åvilar makarna gent emot borgenären, under vissa förhållanden kan te sig hård emot henne. Är situationen den, att mannen ensam eller företrädesvis har inkomsterna, kommer borgenären givetvis att i eget intresse främst söka få betalning hos honom. Men i det fall, att äktenskapet upplösts genom mannens död eller genom skilsmässa, skulle en från äktenskapet kvarstående skuldbörda av denna art kunna för hustrun i hög grad försvåra möjligheterna att med vad hon kunde förvärva uppehålla sig och sina barn. För att mildra denna olägenhet har det föreslagits, dels att borgenären icke skall ha rätt att söka betalning hos hustrun senare än ett år efter förfallodagen,

Rätt att förplikt andra maken.

dels att hustrun efter en bodelning icke skall vara skyldig att svara för gälden med större belopp än sina dåvarande tillgångar. Hon kan alltså icke råka ut för en under flera år hopad skuldbörda, och hon behöver icke frukta, att vad hon efter bodelningen förvärvar skall tas i anspråk för skulder, som gjorts medan mannens inkomst ännu utgjorde den egentliga grunden för familjens kredit.

Försumliga familjeförsörjare.

Om en man försummar sin underhållsplikt och lämnar familjen åt sitt öde, har hustrun f. n. intet annat rättsmedel till hjälp för sig och barnen än att anhålla om understöd hos fattigvården, vilken å sin sida kan återkräva den lämnade hjälpen av mannen.

Det nya lagförslaget är strängt emot den försumlige familjeförsörjaren. Gör make sig skyldig till uppenbar försummelse av sin underhållsplikt, ger det nämligen andra maken rätt att instämna honom för domstol, som då kan ålägga den försumlige att utbetala ett underhållsbidrag till andra maken. Detta kan avse icke blott de utgifter, denne make normalt skulle ha att ombesörja, utan efter omständigheterna även dem, som det eljest skulle tillkommit den försumlige maken att handhava. Förutsättningen för att kunna anlita rättens ingripande är emellertid att först hava sökt medling, och i regel torde medlaren lätt nog med stöd av lagens bestämmelser kunna förmå den försumlige maken att sluta ett avtal angående underhållsskyldigheten, som ger andra maken rätt att, om så skulle visa sig behöfligt, utfå det avtalade beloppet hos arbetsgivaren, liksom om det varit utdömt av domstol.

Underhåll vid särlevnad.

Det ej så sällsynta fallet att makar, ehuru ej lagligen skilda, leva åtskilda på grund av söndring — mannen har t. ex. övergivit hustrun för att leva tillsammans med en annan kvinna — har hittills lämnats alldeles oregerat av lagstiftningen. Underhålls krav kan f. n. under sådana förhållanden göras gällande allenast fattigvårdsvägen, och rörande barnen kan fadern såsom målsman träffa bestämmelser, mot vilka modern ej kan genomdriva sina önskningsar.

Nu föreslås för detta fall underhållsskyldighet enligt

samma grunder, som gälla mellan sammanlevande makar, dock med det undantag, att make ej utan synnerliga skäl kan förpliktas att utgiva underhållsbidrag till andra maken, om denne huvudsakligen bär skulden till sammanlevnadens hävande. Kunna makarna ej enas om vem som skall hava barnen under sin vårdnad, bestämmes detta av rätten »med hänsyn främst till barnens bästa».

Enligt nu gällande lag kunna makar icke sluta vanliga *Makars rätt att sluta avtal.* förmögenhetsrättsliga avtal med varandra. Det följer redan av egendoms gemenskapen, men har också ansetts bäst örensstämma med äktenskapets väsen. Det nya lagförslaget, som upphäver egendoms gemenskapen och ställer makarna friare gent emot varandra, har också kunnat ställa sig på den i många andra länder redan genomförda ståndpunkten att medgiva avtalsfrihet mellan makarna. Vad först beträffar äktenskapsförord rörande förmögenhetsordningen, vilket nu endast kan slutas före äktenskapet, blir det enligt förslaget tillåtet även under äktenskapet. Genom förord kan giftorättsgods göras till enskild egendom eller enskild egendom till giftorättsgods, och det har icke ansetts föreligga något skäl, varför icke en sådan anordning skulle kunna träffas även efter äktenskapets ingående, om makarna så önska. Det är ej troligt, att äktenskapsförord bli synnerligen vanliga under det nya systemet, då detta redan i och för sig garanterar vad man nu vanligen åsyftar att vinna med förordet, nämligen fri dispositionsrätt för hustrun över den av henne införda egendomen. Men naturligtvis kan det emellanåt föreligga ett intresse att undantaga viss egendom från delning eller andra verkningar av giftorätten. De som önska leva under ett system av fullständig egendomsskillnad kunna också vinna detta genom att sluta förord om att all egendom skall vara enskild.

Den rätt att sluta vanliga avtal, som förslaget ger makarna, bereder dem möjlighet att i vidsträckt mån ordna sina förhållanden efter olika behov och intressen. Då mannen och hustrun ha skilda förmögenhetsområden, kan det givetvis

emellanåt vara önskvärt, att egendom övergår från den ene till den andre genom köp eller byte. Bland den jordbrukande befolkningen är det ej ovanligt, att den ena maken i äktenskapet medfört själva fastigheten, den andre det kapital som erfordras för driften eller för inköp av nödiga inventarier. Om mannen är den som driver jordbruket, kan det, när hustrun äger fastigheten, ordnas så, att mannen till henne erlägger en arrendeavgift; äger hon pengar, som användas för driften, har hon rätt att erhålla skäligen ränta såsom vid en vanlig försträckning. Men där jordbruket drives med insats av kapital och kanske också av arbetskraft från båda makarnas sida, kunna de även, om de så önska, etablera ett bolagsförhållande, där de båda ha del i risken och vinsten och båda kunna betraktas såsom i lika mån näringsdrivande. Ett sådant kompanjonskap mellan makarna kan naturligtvis också äga rum i annan rörelse, t. ex. handel eller hantverk. Men det kan också inträffa, att den ena maken är den verkligt näringsdrivande, medan den andre biträder honom i näringen med att utföra visst arbete — en hustru sköter t. ex. en kontorsplats i sin mans affär. Med det nu gällande egendomssystemet existerar ingen rätt till ersättning för dylikt arbete. Enligt lagförslaget finnes intet hinder för makarna att sluta arbetsavtal med varandra liksom med andra personer. För övrigt säges det härom:

»Biträder ena maken den andre i hans förvärvsverksamhet, njute han, även om överenskommelse om gottgörelse ej träffats, skäligen ersättning för sitt arbete, om det med hänsyn till arbetets art och omständigheterna i övrigt må anses tillbörligt, att ersättning skall utgå.»

Den formulering regeln fått gör, att dess räckvidd sannolikt kommer att ökas, i den mån som den nya lagens anda tränger igenom.

Sannolikt kommer det åtminstone en rätt lång tid framåt att finnas hustrur, som helst vilja slippa befattning med affärer och därför gärna vilja uppdraga åt mannen att förvalta deras egendom. Detta går mycket bra för sig enligt

Förvaltningsuppdrag.

den nya lagen. Både mannen och hustrun ha full rätt att giva varandra förvaltningsuppdrag. Ett sådant uppdrag kan vara mer eller mindre omfattande, men det skiljer sig alltid väsentligt från den förvaltningsrätt, som tillkommer mannen enligt nu gällande lag och som oåterkalleligen lägger all makt över egendomen i hans hand. Det förvaltningsuppdrag, som den nya lagen tillstodjer, kan av uppdragsgivaren när som helst återkallas eller förändras, och det har närmast karaktären av ett vanligt sysslomannauppdrag, ehuru det givetvis i viss mån får sin färg av det förtroendeförhållande, som råder mellan makarna; det vore ju i regel orimligt att av en make utkräva en lika minutiös och verifierad redovisning som av en annan person. Lagförslaget förutsätter, att förvaltningsuppdraget skall kunna sträcka sig så långt, att den make, som mottagit egendomen, skall äga använda avkastningen till familjens underhåll — naturligtvis med iakttagande av de allmänna reglerna om fördelningen av underhållsbördan mellan makarna och om tillhandahållande av medel för de utgifter andra maken har att ombesörja. Om uppdraget fått denna vidsträckt omfattning, har den förvaltande maken alldeles särskilda skäl att icke anse sig behöva vara försedd med bevismedel angående avkastningens disponerande, och det föreslås därför att, för den händelse tvist härom skulle uppstå, hans uppgifter skola äga vitsord, om ej annat visas eller framgår av omständigheterna.

Makar, som känna sig bäst tillfreds med att inrätta sig mera patriarkaliskt, ungefär i överensstämmelse med den nu gällande ordningen, kunna uppnå detta genom att begagna sig av den nyssnämnda förvaltningsparagrafen. Under det nya systemet kommer det emellertid alltid att bero på hustruns fria vilja, om och i vad mån hon vill uppdraga åt mannen att förvalta hennes medel, och det säges uttryckligen i lagtexten, att hon icke på något sätt kan fränhända sig rätten att när som helst återkalla uppdraget. Alldeles samma bestämmelser gälla i avseende på förvaltningsuppdrag, som av mannen lämnas åt hustrun.

Om det för en del makar ter sig naturligtast, att förmögenhetsförvaltningen samlas hos den ene — vanligen då mannen, finnes det å andra sidan makar, för vilka det ter sig mest önskvärt, att förmögenheten och förvaltningsrätten fördela sig ungefär lika mellan dem. Detta kan realiseras genom att den förmögnare maken skänker den andre vad som erfordras för att utjämna en befintlig olikhet. Gåvor mellan makar äro nämligen enligt förslaget tillåtna. En viktig förutsättning är dock, att borgenärens rätt icke kränkes genom gåvan. Den frestelsen skulle annars ligga allt för nära till hands för en gäldbunden make att rädda tillgångar undan sina kreditorer genom att skänka dem till andra maken; uppoffringen för gäldenären vore ju i så fall ringa, emedan medlen även i den andra makens hand skulle finnas tillgängliga för hans och familjens underhåll. För att gåva mellan makar skall bli giltig, fordras därför först och främst, att den skall ske i äktenskapsförords form, vilket medför krav på publicering; borgenärerna få alltså icke hållas i okunnighet om gåvan. Vidare kan gåvan återvinnas, d. v. s. återgå som en tillgång hos gäldenären, om denne inom ett år skulle råka i konkurs. Och slutligen kan den make, som mottagit gåvan, krävas för det belopp, som icke kan utfås hos givaren, om det gäller en skuld, som är äldre än gåvan, och om givaren icke behöll medel, som räckte att täcka hans dåvarande skulder.

Dessa stränga gävoregler göra det föga inbjudande för makar att söka använda den medgivna rörelsefriheten till kreditorers förfång; däremot lägga de intet hinder i vägen för en legitim önskan hos en make, vars ekonomi tillåter det, att genom en gåva förbättra sin makes ställning.

Undantagna från de inskränkande gävoreglerna äro dels »sedvanliga skänker, som ej stå i missförhållande till givarens villkor» — alltså julklappar, födelsedagspresenter, smågåvor i allmänhet — samt vidare högst hälften av *besparing* som uppstått å en makes inkomst under närmast föregående kalenderår. Genom att på detta sätt underlätta en delning mellan makarna av uppkomna besparingar har lagförslaget

givit sitt erkännande åt den uppfattningen, att besparingarna ofta härröra, icke blott från mannens yttre förvärv utan även från hustruns verksamhet i hemmet och hennes förmåga av klok hushållning. För att gälla mot borgenärer måste dock vid besparingsöverföring iakttagas viss form, som emellertid varken medför publicering eller eljest är betungande; skulle tvist uppstå, huruvida de överförda medlen kunna tagas i anspråk för den ursprunglige ägarens gäld, ger formens iakttagande makarna ett gott bevismedel, att det här ej är fråga om någon gåva i vanlig bemärkelse.

Av den framställning, som här lämnats angående de för hustruns ställning särskilt viktiga principerna i det nya lagförslaget om makars rättsförhållanden — någon uttömmande redogörelse har det ej kunnat bli fråga om — torde framgå, att förslaget innebär lika och ömsesidiga rättigheter och skyldigheter för makarna. Man har utgått från att hustrun är kapabel att taga vård om sig och sitt och att hon likaväl som mannen förmår tillvarata sina och familjens intressen. Intressegemenskapen mellan makarna betonas starkt genom stadgandena om ömsesidig underhållsplikt, gemensam standard, vårdnadsplikt beträffande giftorättsgodset, rätt till delning av detta vid äktenskapets upplösning, handlande i samförstånd vid förfoganden över fastighet och bohag. Om sorgen om vardera makens rörelsefrihet och rätt att handla självständigt på sitt särskilda område har däremot fått uttryck i reglerna om makarnas egendom, förvaltningsrätt och gäldsansvar samt i stadgandena om rätt för vardera maken att erhålla medel till personliga utgifter och att oberoende av egendomens fördelning mellan makarna disponera medel till de utgifter han har att ombesörja för familjens underhåll. Särskilt genom de sistnämnda bestämmelserna har man velat sörja för att hustrun icke skall berövas sin självständighet genom att ägna sitt arbete åt hemmet i stället för åt yttre förvärv. Över makarnas särskilda intressen ställes familjens. Om en make till familjens skada missbrukar sin frihet, tillerkännes andra maken rätt att ingripa till familjens skydd.

Denna princip har kommit till uttryck bland annat i reglerna om boskillnad och om utdömande av underhållsbidrag.

Jämte den nya äktenskapslagen har framlagts förslag till några i samband därmed stående nya lagar och en hel del ändringar i gamla lagar. De viktigaste nya lagarna äro — utom den förut omnämnda *lagen om barn i äktenskap* — en *lag om makes arvsrätt* samt en *lag om införande av nya giftermålsbalken*.

Makes arvsrätt.

Någon arvsrätt mellan makar finnes ej för närvarande. Efter ena makens död skall behållningen i boet delas i två lika delar, av vilka den ena tillfaller den efterlevande maken på grund av hans giftorätt och den andra går till den dödes arvingar. Då bröstarvingar saknas, är det mycket vanligt, att makar genom inbördes testamente tillförsäkra varandra även den del av egendomen, som eljest skulle gått till den dödes — kanske avlägsna — släktingar. För att tillmötesgå den säkerligen vitt utbredda uppfattningen, att maken bör vara framför slakten berättigad att taga arv efter den döde, stadgas i den föreslagna *lagen om makes arvsrätt*, att maken — där barn saknas — skall ärva *halva* kvarlåtenskapen, om efter den döde finnes fader, moder, syskon eller syskons avkomling, men eljest *hela* kvarlåtenskapen. Naturligtvis får maken i varje fall på grund av giftorätt först tillgodoräkna sig hälften av makarnas giftorättsgoods. Då hela arvslagstiftningen inom kort upptages till omarbetning, är den föreslagna *lagen om makes arvsrätt* av blott provisorisk natur.

Lagens tillämpning på äldre äktenskap.

Genom *lagen om införande av nya giftermålsbalken* besvaras frågan i vad mån de nya lagbestämmelserna bli tillämpliga på äktenskap, som ingåtts före den nya lagens ikraftträdande. Det skulle strida mot grundsatsen, att en ny lag icke får störande ingripa i redan uppkomna rättsförhållanden, om samtliga de nya bestämmelserna skulle göras omedelbart tillämpliga på de äldre äktenskapen. Man har emellertid försökt att så långt som möjligt låta de nya principerna komma även de äldre äktenskapen till godo. Sålunda upphäves även där mannens målsmanskap i *personligt hänseende*, varigenom

makarna bli likställda med hänsyn till bestämmanderätten i alla personliga angelägenheter samt över barnen. Och alla det nya förslagets bestämmelser om underhållsplikten få också tillämplighet, med den förändringen dock, att vad som däri säges om vardera makens *egendom*, kommer att i de gamla äktenskapen gälla om den egendom, som står under vardera makens förvaltning. Av underhållsreglernas tillämpning följer rätten att erhålla medel till hushållsutgifter och utgifter för personliga behov samt möjligheten att få underhåll utdömt vid försummelse av underhållsplikten. Reglerna om medbestämmanderätt vid förfoganden över fastigheter och bobag bli för de äldre äktenskapen så mycket mer naturliga, som den egendom, på vilken de bliva att tillämpa, tillhör makarna gemensamt.

Beträffande makarnas *egendomsförhållanden* och *gäldsansvar* måste de gamla reglerna i det väsentliga bestå. Den modifikation föreslås dock, att hustrun skall få själv förvalta den egendom, som efter lagens ikraftträdande tillfaller henne genom arv, gåva eller testamente, och det öppnas även möjlighet att genom förord göra sådan egendom till enskild och därigenom skydda den från ansvarighet för gäld, som mannen ådragit sig.

I sådana äldre äktenskap, där det icke finnes någon gemensam egendom, t. ex efter boskillnad, kan den nya *lagen* i sin helhet omedelbart tillämpas. Äro makarna ense om att vilja övergå till det nya systemet, kan detta ske genom boskillnad, kombinerad med ett förord, vari bestämmelse träffas, huru egendomen skall uppdelas mellan makarna och i vad mån den skall få natur av enskild eller giftorättsgoods.

Det förslag till ny äktenskapslagstiftning, som nu är beroende på de svenska statsmyndigheternas prövning, innebär en hel del nyheter, eller kanske rättare det utgår ifrån en i förhållande till den gällande *lagen* helt ny principiell uppfattning angående hustruns ställning i äktenskapet. De försök, som förut gjorts, att medelst nya tillägg till den gamla *lagen* råda bot på de sväraste missförhållandena i det gamla

systemet, ha knappast varit lyckliga; man har icke vunnit någon verklig trygghet eller självständighet för hustrun, men lagen har förlorat i reda och överskådlighet, då den sökt förena principer, som i själva verket korsa varandra. I det förslag, som nu föreligger, har man icke upprepat försöken att sätta nya lappar på ett gammalt kläde. Man har fullt ut accepterat de nya principer, som äro en följd av utvecklingen och som redan nu, trots lagen, i realiteten tillämpas i många goda äktenskap. Därvid har man haft förmånen att i många hänseenden kunna bygga på gammal nordisk rättsuppfattning. Det är ej från främmande rättssystem de nya tankarna flyttats över till vår lagstiftning, utan de leda i väsentlig grad sitt ursprung från uppslag, som under den långvariga diskussionen om dessa ting framkommit från nordiska rättslärdar. Det är också genom samarbete mellan män och kvinnor från Sverge, Norge och Danmark, som det föreliggande förslaget nu kommit till stånd, och det har framlagts samtidigt i alla tre länderna i en i allt väsentligt lika lydande avfattning. Förslaget är i alla punkter enhälligt, vilket inger goda förhoppningar om dess möjligheter att från olika håll vinna anslutning. Blir det upphöjt till lag, torde det kunna sägas, att de tre nordiska länderna på ett utomordentligt betydelsefullt område gått i spetsen för reformsträvandena. Därigenom skulle också de nordiska kvinnorna ha fått ett bevis på förtroende, som borde vara i hög grad ägnat att stärka deras kraft till utveckling och att höja deras känsla av ansvar.

— Pris 40 öre. —